American Journal of Alternative Education
ISSN: 2997-3953 (Online)
Vol. 2, No. 10, Oct 2025,
Available online at: https://scientificbulletin.com/index.php/AJAE

Buxorodagi Tarixiy Obidalar: Madaniy Meros Va Sivilizatsiyalar Chorrahasida

Srojeva Gulbahor Vahobovna
Osiyo Xalqaro Universiteti Xorijiy til va ijtimoiy fanlar kafedrasi o‘qituvchisi, gulbahorsrojeva@gmail.com

Article information:
Manuscript received: 14 Aug 2025; **Accepted:** 15 Sep 2025; **Published:** 16 Oct 2025

Annotatsiya: Buxorodagi har bir obida o‘z davrining diniy, falsafiy va ijtimoiy qadriyatlarini mujassam etadi. Bu yodgorliklar orqali biz o‘tmishdagi ilm-fan taraqqiyoti, ijtimoiy tuzum, e’tiqod va estetik qarashlar haqida chuqur tasavvur hosil qilamiz. Shuningdek, Buxoro obidalari bugungi kunda YUNESCOning Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritilgan bo‘lib, ular xalqaro miqyosda himoya qilinadi.

Buxoro – bu nafaqat tarixiy shahar, balki butun bir madaniyat, tafakkur va ruhiyat maktabidir. Uning obidalarida inson tafakkurining buyuk kuchi, estetik didi va ma’naviy izlanishlari mujassam. Tarixiy obidalarni asrab-avaylash va ularni yosh avlod ongiga singdirish — nafaqat milliy burch, balki jahon madaniyatiga hurmat ifodasidir.

Kalit so‘zlar: Ismoil Somoniy maqbarasi, Minorai Kalon, Labi-Hovuz majmuasi, Chor-Minor

Buxoro — Markaziy Osiyoning eng qadimiy va madaniy jihatdan boy shaharlaridan biri bo‘lib, ming yillik tarix davomida Sharq sivilizatsiyasining ilm-fan, madaniyat, din va me’morchilik markazi sifatida tanilgan. “Buxoro — sharif”, ya’ni “muqaddas Buxoro” nomi bilan mashhur bo‘lgan bu shahar o‘zining nodir tarixiy yodgorliklari, madrasa va masjidlari, minoralari, karvonsaroylari bilan nafaqat O‘zbekiston, balki butun insoniyat madaniy merosining ajralmas qismiga aylangan.

Buxoro shahri tarixan Sug‘diyona sivilizatsiyasi davrida (miloddan avvalgi I ming yillikda) vujudga kelgan. Arxeologik tadqiqotlar natijasida Poykand, Varaxsha, Romitan kabi qadimiy manzilgohlar Buxoro vohasining dastlabki urbanistik markazlari bo‘lganini ko‘rsatadi. Islom dini kirib kelganidan so‘ng (VIII asr), Buxoro yangi davrni boshladi: bu yerda ko‘plab madrasalar, masjidlar va kutubxonalar qad rostladi. IX–X asrlarda Somoniylar davlati davrida shahar “Islom dunyosining madaniy yuragi” deb atalgan.

Asosiy tarixiy obidalar

1. Ismoil Somoniy maqbarasi

IX–X asrlarda qurilgan bu me’moriy yodgorlik O‘rta Osiyo islom me’morchiligining durdonasidir. Qurilishida pishiq g‘ishtning geometrik naqshlari o‘ziga xos simmetriya va mukammallikni ifodalaydi. Maqbara — Somoniylar sulolasining asoschisi Ismoil Somoniyning dafn joyi bo‘lib, Buxoro me’morlik maktabining shakllanishida muhim rol o‘ynagan.

2. Minorai Kalon

XII asrda Arslonxon tomonidan qurilgan Kalon minorasi Buxoroning timsoliga aylangan. 46,5 metr balandlikdagi bu inshoot diniy chaqiriq — azon uchun mo‘ljallangan bo‘lsa-da, u vaqt o‘tishi bilan

butun shahar ustidan g‘oyaviy va ruhiy nazorat ramziga aylangan. Uning bezaklari, g‘isht terish uslubi va naqshlari o‘z davrining eng ilg‘or me’moriy yechimlarini aks ettiradi.

3. Poyi-Kalon majmuasi

Bu majmua Kalon masjidi, Mir Arab madrasasi va Kalon minorasidan iborat bo‘lib, XV–XVI asrlarda to‘liq shakllangan. Mir Arab madrasasi Shayboniylar davrida, ayniqsa, diniy ta’lim va so‘fiylik markazi sifatida mashhur bo‘lgan.

4. Ark qal’asi

Buxoro hukmdorlarining saroyi bo‘lgan Ark qal’asi shahar markazida joylashgan. U qadimdan siyosiy markaz bo‘lib, amirlar, vazirlar, sarkardalar yashagan. Ark ichida masjid, qabulxona, xazina, zindon va qo‘riqlash minoralari joylashgan.

5. Labi-Hovuz majmuasi

XVII asrda qurilgan bu majmua Nodir Devonbegi madrasasi, xonaqohi va hovuz atrofidagi tarixiy inshootlardan iborat. U o‘z davrida Buxoro aholisi uchun ijtimoiy hayot markazi bo‘lgan. Bugun ham bu joy sayyohlarning sevimli manzilidir.

6. Chor-Minor

XIX asr boshida qurilgan bu g‘aroyib inshoot to‘rtta minoraga ega bo‘lib, ularning har biri turli islomiy hududlarning timsolini ifodalaydi. Chor-Minor Buxoroning me’moriy xilma-xilligini va ramziy fikrlash madaniyatini aks ettiradi.

Madaniy va ma’naviy ahamiyati

Buxorodagi har bir obida o‘z davrining diniy, falsafiy va ijtimoiy qadriyatlarini mujassam etadi. Bu yodgorliklar orqali biz o‘tmishdagi ilm-fan taraqqiyoti, ijtimoiy tuzum, e’tiqod va estetik qarashlar haqida chuqur tasavvur hosil qilamiz. Shuningdek, Buxoro obidalari bugungi kunda YUNESCOning Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritilgan bo‘lib, ular xalqaro miqyosda himoya qilinadi.

Buxoro – bu nafaqat tarixiy shahar, balki butun bir madaniyat, tafakkur va ruhiyat maktabidir. Uning obidalarida inson tafakkurining buyuk kuchi, estetik didi va ma’naviy izlanishlari mujassam. Tarixiy obidalarni asrab-avaylash va ularni yosh avlod ongiga singdirish — nafaqat milliy burch, balki jahon madaniyatiga hurmat ifodasidir.

Ismoil Somoniy maqbarasi — Markaziy Osiyodagi eng qadimiy islomiy me’moriy yodgorliklardan biri bo‘lib, IX–X asrlarda, ya’ni Somoniylar davrida (892–907 yillar oralig‘ida) qurilgan. Bu inshoot Buxoro shahrining g‘arbiy qismida, qadimiy shahriston hududida joylashgan. Maqbara Somoniylar sulolasining asoschisi Ismoil ibn Ahmad Somoniy uchun dafn joyi sifatida bunyod etilgan.

YUNESCO ekspertlari tomonidan bu inshoot Markaziy Osiyo me’morchilik san’atining durdonasi sifatida tan olingan.

Somoniylar davlati (IX–X asrlar) — islomiy uyg‘onish davrining eng muhim bosqichlaridan biri bo‘lib, Buxoro o‘sha davrda ilm, madaniyat va me’morchilik markaziga aylangan. Shu davrda Ismoil Somoniy davlatni mustahkamlab, mustaqil siyosat yuritgan va Buxoroni poytaxt qilgan. Uning vafotidan so‘ng, Buxoroda sharafiga maqbara qurildi. Bu yodgorlik o‘sha davrdagi musulmon dafn me’morchiligining ilk namunalaridan biri bo‘lib, keyingi barcha maqbara va masjidlar uchun me’moriy andoza bo‘lib xizmat qildi.

Me’moriy tuzilishi

Maqbara to‘liq pishiq g‘ishtdan qurilgan bo‘lib, bu uning eng muhim o‘ziga xos jihatlaridan biridir. Inshoot kub shaklida bo‘lib, yuqori qismi gumbaz bilan yopilgan.

- Maqbaraning shakli kvadrat bo‘lib,yarim sharsimon, an’anaviy sharqona uslubda qurilgan.Har bir g‘isht joyiga juda aniqlik bilan terilgan. Ularning geometrik joylashuvi o‘ziga xos nafosat va

simmetriya hosil qiladi.Devor qalinligi 1,8 metr. Bu esa ichkaridagi mikroiqlimni barqaror saqlashga yordam beradi.

Maqbara tashqi bezaklarga boy emas, lekin g‘isht terish san’ati shu darajada mohirona bajarilganki, u bezaksiz ham go‘zal estetik uyg‘unlik hosil qiladi. G‘ishtlarning o‘zi naqsh sifatida xizmat qiladi — bu “naqqosh g‘isht” uslubi deb ataladi.

Ramziy va diniy ma’nosi

Maqbara shaklida islom falsafasining chuqur ramziy ma’nolari mujassam:

- Kvadrat shakl — yer, moddiy dunyo ramzi.
- Gumbaz — osmon va ilohiylik ramzi.
- Shu tarzda, inson ruhining “yer”dan “osmon”ga, ya’ni moddiylikdan ma’naviyatga ko‘tarilishi tasvirlanadi.

Bu konsepsiya islomiy va falsafiy dunyoqarashni me’morchilik orqali ifodalashning ajoyib namunasi hisoblanadi.

Ismoil Somoniy maqbarasi Markaziy Osiyoda islomiy me’morchilikning boshlang‘ich bosqichini belgilaydi;

- Keyingi asrlarda qurilgan barcha masjidlar, madrasa va maqbaralar uchun tipologik asos bo‘lgan;
- Arxitektura tarixchilari tomonidan “nafosat va muvozanatning mukammal uyg‘unligi” sifatida e’tirof etiladi.

Mashhur rus olimi V.A. Shishkin bu inshootni “G‘ishtdan yaratilgan she’r” deb atagan.

XX asrda maqbara bir necha bor restavratsiya qilingan, ayniqsa 1930–1980-yillarda sovet davri arxeologlari tomonidan arxeologik va konservatsiya ishlari olib borilgan. Bugungi kunda maqbara YUNESCOning Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritilgan bo‘lib, u O‘zbekistonning eng ko‘p tashrif buyuriladigan tarixiy joylaridan biridir.

Buxoro shahrining markazida, Poyi-Kalon majmuasining markaziy qismi sifatida qad rostlagan Minorai Kalon — bu nafaqat O‘zbekiston, balki butun Markaziy Osiyodagi eng mashhur me’moriy yodgorliklardan biridir. U XII asrda (1127-yil atrofida) Qoraxoniylar davlati hukmdori Arslonxon ibn Ibrohim tomonidan qurilgan.

Bu inshoot o‘z davrida nafaqat diniy maqsadlar uchun, balki shahar ramzi, siyosiy qudrat va ruhiy yuksaklik timsoli sifatida ham yaratilgan.

Arslonxon davrida Buxoro katta siyosiy va iqtisodiy markazga aylangan edi. Shu paytda u Kalon masjidi yonida musulmonlar azon aytadigan, ya’ni muazzinlar minorasi sifatida bunyod etilgan.

Ammo o‘zining go‘zalligi, balandligi va me’moriy mukammalligi tufayli Minorai Kalon tez orada Buxoro shahrining ramziga aylangan. Tarixiy manbalarda aytilishicha, bu minora o‘z davrida shunchalik baland bo‘lganki, uzoq masofadan ham ko‘rinib turgan va karvonlar Buxoroga yo‘l topishda uni yo‘l ko‘rsatkich sifatida ishlatishgan.

Minoraning tanasi 11 ta gorizontal bezak kamarlaridan tashkil topgan. Har bir qator turli naqshli g‘ishtlardan yasalgan bo‘lib, bu har xil geometrik shakllar va me’moriy ritm hosil qiladi. Balandlikka qarab bezaklar soddalashib boradi — bu esa vizual muvozanat yaratadi.

Ichkarida spiral shakldagi 104 pog‘onali zinapoya mavjud bo‘lib, u orqali yuqoriga chiqiladi. Yuqori qismda muazzinlar azon aytadigan balkon (maydoncha) bor.

Me’moriy uslub va estetik yechimlar

Minorai Kalon islomiy me’morchilikning eng mukammal namunalaridan biri hisoblanadi. U konstruktiv barqarorlik, nafosat va ramziy ma’noni birlashtiradi.

- Silindrsimon shakl — osmon sari yuksalish, ma’naviyat va imon ramzi.
- G‘isht naqshlari — Buxoro me’morchilik maktabining o‘ziga xos belgisi bo‘lib, ularning geometrik uyg‘unligi inson tafakkuridagi tartib va go‘zallikni ifodalaydi.
- Konstruktiv yechimlar — minoraning tag qismi juda qalin qurilgan, bu esa 900 yil davomida uni zilzilalardan asrab qolgan.

Bu jihatlari sababli u bugungi kunda ham tik turibdi, garchi Buxoro yuzlab yer qimirlashlarni boshdan kechirgan bo‘lsa ham.

Afsonalarga ko‘ra, Chingizxon 1220-yilda Buxoroga bostirib kirganida minoraning go‘zalligidan hayratda qolgan va uni buzmaslikni buyurgan. Shu sababli Kalon minora Chingizxon bosqinidan omon qolgan eng kam sonli yodgorliklardan biridir.

O‘rta asrlarda bu minora “Jar yo‘li” sifatida ham ishlatilgan — jinoyatchilarni yuqoridan tashlash odati mavjud bo‘lgan

Minora Poyi-Kalon majmuasining markaziy elementi bo‘lib, u Kalon masjidi va Mir Arab madrasasi bilan birgalikda uchlik kompozitsiyani hosil qiladi. Bu majmua Buxoro shahrining eng muhim me’moriy markazlaridan biri hisoblanadi.

Minorai Kalon — bu Buxoro ruhining timsoli. U shunchaki me’moriy inshoot emas, balki ma’naviy yuksalish, imon va abadiyatning ramzidir. Uning nomi bejiz “Kalon” — “Buyuk”, “Ulug‘” deb atalmagan.

- YUNESCOning Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritilgan;
- har yili minglab sayyohlarni o‘ziga jalb qiladi;
- islom me’morchiligi va Markaziy Osiyo tarixi bo‘yicha tadqiqotchilar uchun bebaho manbadir.

Poi Kalon masjidi (so‘zma-so‘z tarjimasi: “Katta minora poyidagi masjid”) — Buxoro shahridagi eng yirik va muhtasham diniy majmualardan biridir. U Minorayi Kalon, Mir Arab madrasasi bilan birgalikda Poyi Kalon ansamblini tashkil etadi.

Mazkur masjid islomiy me’morchilikning klassik namunasi bo‘lib, nafaqat O‘zbekiston, balki butun Markaziy Osiyo tarixida alohida o‘rin egallaydi.

Kalon masjidi dastlab XII asrda Qoraxoniylar davrida, Arslonxon ibn Ibrohim tomonidan qurilgan. Ammo 1220-yilda Chingizxon Buxoroga bostirib kirganida, shahar bilan birga bu masjid ham vayron etilgan.

Keyinchalik, XV asrda (1514-yilda) Shayboniylar davrida masjid qayta tiklangan. Uni Abdullohxon IIning otasi Ubaydullaxon qurdirgan. Shundan buyon masjid o‘z holatini saqlab kelmoqda.

Bu masjid 500 yildan ortiq vaqt davomida Buxoro juma (ya’ni katta jamoaviy namoz) masjidi sifatida xizmat qilgan.

Kalon masjidi Buxoro me’moriy bezak maktabining eng yuksak namunasidir. Devorlari, gumbazlari va peshtog‘i ko‘k va oq rangdagi koshinlar, arab yozuvi (kufiy va suls xatlari), geometrik va o‘simliksimon naqshlar bilan bezatilgan.

Yozuvlarda “Alloh buyukdir”, “Muhammad Rasulullo” kabi Qur’on oyatlari bitilgan. Gumbazning moviy tusli sirlangan koshinlari Buxoro osmoni bilan uyg‘unlikda ajoyib manzara hosil qiladi.

Masjid Poyi Kalon majmuasining markaziy elementi bo‘lib, u Minorai Kalon (1127-yil) va Mir Arab madrasasi (1535-yil) bilan bir qatorda joylashgan.

Ushbu uchlik islom dini, ilm va san’atning uyg‘un ramzidir:

- Minora — imon va chaqiriq (azon) timsoli,
- Masjid — ibodat va ruhiy poklik markazi,
- Madrasa — bilim va tafakkur o‘chog‘i.

Poyi Kalon masjidi 500 yildan ortiq vaqt davomida Buxoro jamoasining asosiy ibodat joyi bo‘lib kelgan.
Bu joyda:

- har juma kuni minglab musulmonlar jamoaviy namoz o‘qigan,
- diniy bayramlarda butun shahar ahli shu yerda to‘plangan,
- mashhur Buxoro ulamolari va imomlar xutba qilgan.

Masjid hozirda muzey-me’moriy yodgorlik sifatida saqlanadi, lekin diniy marosimlarda ham foydalaniladi.

YUNESCO tomonidan u Butunjahon madaniy merosi ro‘yxatiga kiritilgan.

Poyi Kalon masjidi — bu Allohga yaqinlik, ruhiy yuksalish va Buxoro xalqining e’tiqodi timsoli. Ushbu yodgorlikda:

- me’morchilik san’ati,
- islom estetikasi,
- falsafiy tafakkur uyg‘unlashgan.

Masjidning kengligi va osoyishtaligi insonni xotirjamlikka, tafakkurga, tinchlikka chorlaydi.

Poyi Kalon masjidi — bu nafaqat Buxoroning, balki butun Sharq sivilizatsiyasining bebaho durdonasidir. U o‘zida me’morlik, e’tiqod va madaniyat uyg‘unligini mujassam etadi. Bu maskan bugungi kunda ham insonlarni tarix, san’at va e’tiqod go‘zalligini his etishga chorlaydi.

Minorai Kalon — bu tarix va ma’naviyatning go‘zal uyg‘unligi. U o‘tgan asrlarning shohidi, inson tafakkuri va qo‘li bilan yaratilgan abadiy go‘zallik timsolidir. Har bir g‘ishtida Buxoro san’ati, islom madaniyati va inson yaratgan mukammallik mujassamdir.

Ismoil Somoniy maqbarasi — bu shunchaki bir dafn joyi emas, balki islomiy me’morchilikning falsafiy timsolidir. U yer va osmon, inson va Xudo, modda va ruh o‘rtasidagi uyg‘unlikni o‘zida mujassam etadi. Shu sababli ham bu yodgorlik nafaqat o‘tgan asrlarning, balki abadiy go‘zallik va mukammallikning ramzi sifatida qadrlanadi

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Srojeva, G. (2025). MIRZO MUHAMMAD HAYDARNING “TARIXI RASHIDIY” ASARIDA O’RTA OSIYO TARIXINI O’RGANISHDA MUHIM MANBA SIFATIDA. Modern Science and Research, 4(1), 531-539.
2. Srojeva, G., & Ormonova, M. (2025). BUXORO SHAHRIDAGI ARK QO’RG’ONI, SITORAI MOHI XOSA, XO’JA SAROY ME’MORIY YODGORLIKLARI. Modern Science and Research, 4(1), 533-544.
3. Srojeva, G. (2024). Solutions, Results and Problems of Reforms in The Field Of Education. Modern Science and Research, 3(1), 782-788.
4. Srojeva, G. (2023). Lower Zarafshan Oasis Tourism Opportunities. Modern Science and Research, 2(10), 199-204.
5. Srojeva, G. (2024). EFFECTIVE FORMS OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION AND EDUCATIONAL WORK IN A PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION. Modern Science and Research, 3(2), 247-253.

6. Srojeva, G. (2024). Strengthening The Material And Technical Base Of Preschool Education And Training Institutions. Modern Science and Research, 3(2), 673-681.
7. Srojeva, G. (2024). The Canadian Economy During The Global Economic Crisis. Modern Science and Research, 3(2), 57-63.
8. Srojeva, G. (2024). International Cooperation In The Field Of Education. Modern Science and Research, 3(2), 1041-1050.
9. Vahobovna, S. G. (2023). Quyi Zarafshon Vohasi Turizm Imkoniyatlari.
10. Srojeva, G. (2024). Attention Paid To Preschool Educational Institutions In New Uzbekistan. Modern Science and Research, 3(2), 258-266.
11. Srojeva, G. (2023). Continuity In Education-Chief Mezon. Modern Science and Research, 2(12), 834-839.
12. Gulbahor, S. (2023). Continuity In Education-Chief Mezon. Modern Science and Research, 2, 834-839.
13. Vahobovna, S. G. (2024). Canada during the world economic crisis of 1929-1933. Ta'Lim Va Rivojlanish Tahlili Onlayn Ilmiy Jurnali, 4(4), 48-54.
14. Vahobovna, S. G. (2024). Role of Preschool Educational Institutions in Education of a Perfect Person. European Journal Of Innovation In Nonformal Education, 4(3), 208-214.
15. Srojeva, G. (2024). 1929-1932-YILLARDAGI JAHON IQTISODIY INQIROZI DAVRIDA YAPONIYA. Nrj, 1(2), 118-128.
16. Vahobovna, S. G. (2024). XX ASR BOSHLARIDA XITOYNING YAPON AGRESSIYASIGA QARSHI KURASHI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 4(5), 264-273.
17. Vahobovna, S. G. (2024). XX ASR BOSHLARIDA XITOYNING YAPON AGRESSIYASIGA QARSHI KURASHI. International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING, 5(2), 723-728.
18. Vahobovna, S. G. (2024). YANGI O'ZBEKISTONDA MAKTABGACHA TA'LIM–TARBIYA MUASSASALARIGA QARATILAYATGAN E'TIBOR.
19. Vahobovna, S. G. (2024). JAHON IQTISODIY INQIROZI DAVRIDA KANADA IQTISODIYOTI.
20. Srojeva, G. (2024). TA'LIM SOHASIDA XALQARO HAMKORLIK.
21. Vahobovna, S. G. (2024). MAKTABGACHA TA'LIM–TARBIYA MUASSASALARI MODDIY TEXNIKA BAZASINI MUSTAHKAMLASH.
22. Vahobovna, S. G. (2024). MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASIDA MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYA VA MA'RIFIY ISHLARNING SAMARALI SHAKLLARI.
23. Vahobovna, S. G. (2023). TA'LIMDA UZVIYLIK-BOSH ME'ZON.
24. Srojeva, G. (2024). SHAYBONIYLAR SULOLASI DAVRIDA BUXORO XONLIGIDA IQTISODIY O'ZGARISHLAR VA IQTISODIYOTDA XALQARO MUNOSABATLAR. Modern Science and Research, 3(12), 895-903.
25. Vahobovna, S. G. (2024). Formation of the Uzbek Nation and Shaibani State in Abulkhairkhan's Dashti Kipchak. Miasto Przyszłości, 53, 1218-1219.
26. Srojeva, G. (2024). XX-ASRNING 30-YILLARIDA OSIYO MAMLAKATLARI. Modern Science and Research, 3(6).

27. Vahobovna, S. G. (2024). XX-ASRNING 30-YILLARIDA OSIYO MAMLAKATLARI. Vahobovna, S. G. (2024). TALIM SOHASIDAGI ISLOHATLAR ECHIMI, NATIJALARI VA MUAMMOLARI.
28. Vahobovna, S. G. (2024). O'zbekiston Olimlaring Inson Falsafasi Haqidagi Qarashlari. Journal of Innovation in Volume, 2(8).
29. Vahobovna, S. G. (2024). O'zbekiston Olimlaring Inson Falsafasi Haqidagi Qarashlari. Journal of Innovation in Volume, 2(8).
30. Srojeva, G. (2025). BO'RIBOY AHMEDOVNING "TARIXDAN SABOQLAR" ASARIDA SHAYBONIYLAR DAVRI TARIXINING O'RGANILISHI. Modern Science and Research, 4(2), 1227-1236.
31. Srojeva, G., & Idiyeva, S. (2025). MANG'ITLAR SULOLASINING BUXORO AMIRLIGIDA HOKIMIYATNI EGALLASHI VA MANG'ITLAR DAVRIDA AMIRLIKDAGI IJTIMOIY-IQTISODIY MADANIY HAYOT. Modern Science and Research, 4(2), 830-836.
32. Srojeva, G. (2025). FAYZULLA XO 'JAYEVNING O 'ZBEKISTONNING ILK RAHBARLARIDAN BIRI SIFATIDA OLIB BORGAN FAOLIYATI. Modern Science and Research, 4(3), 493-501
33. Yuldosheva , F. . (2024). BOLA TUG'ILISHI BILAN BOG'LIQ MAROSIMLAR O'ZBEK XALQI HAYOTINING AJRALMAS QISMI SIFATIDA. Modern Science and Research, 3(11), 788–791. Retrieved from https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/48058
34. Yuldosheva , F. Y. qizi. (2023). LEV NIKOLAYEVICH GUMILYOVNING "QADIMGI TURKLAR" ASARIDA KO'KTURKLAR YODGORLIKLARI XUSUSIDA. GOLDEN BRAIN, 1(16), 338–342. Retrieved from https://researchedu.org/index.php//article/view/3908
35. Yuldosheva , F. . (2025). MAHMUDXO'JA BEHBUDIY – MILLATNING O'Z TAQDIRINI ANGLASHIDA YORQIN YULDUZ VA MILLIY UYG'ONISH DAVRINING RAMZI. Modern Science and Research, 4(1), 420–427. Retrieved from https://inlibrary.uz/index.php/scienceresearch/article/view/60832
36. Yuldosheva, F. ., & Abdihamidova , F. . (2025). BEHBUDIYNI KIM O'LDIRGAN?. Modern Science and Research, 4(1), 359–366. Retrieved from https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/63681
37. Yuldosheva, F. . (2025). IBN BATTUTANING "SAYOHATNOMA" ASARI MUHIM MANBA SIFATIDA. Modern Science and Research, 4(2), 573–580. Retrieved from https://inlibrary.uz/index.php/scienceresearch/article/view/66954
38. Yarashova, M., Yuldosheva, F., & Haqqulov, M. (2025). TA'LIM OLISH TARTIBI: YANGILANISH VA O'ZGARISHLAR. MASOFAVIY, DUAL VA INKLYUZIV TA'LIM. Modern Science and Research, 4(2), 73–80. Retrieved from https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/70712
39. Haqqulov, M., Yarashova, M., & Yuldosheva, F. (2025). TARIXIY KARTOGRAFIYANING ASOSIY YO'NALISHLARI, SHAKLLANISHI VA TARAQQIYOTI. Modern Science and Research, 4(2), 81–91. Retrieved from https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/70714
40. Gulyamov, A. (2025). MANG 'ITLAR SULOLASI DAVRIDA DAVLAT BOSHQARUVI, TUZUMI VA ICHKI SIYOSATI. *Modern Science and Research*, *4*(1), 790-798.